

Міністерство освіти і науки України
Подільський державний аграрно-технічний університет
Економічний факультет
Кафедра економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

КУРСОВА РОБОТА

на тему:

Економічна ефективність виробництва зерна та шляхи

її підвищення

(на матеріалах ТОВ “Оболонь Агро” Чемеровецького району,
Хмельницької області)

Студентки 3 курсу 1 групи

Напряму підготовки

“економіка підприємства”

Шимкової Ю.В.

Керівник: к.е.н., доцент Коржанівська Н.Л.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

_____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

_____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кам'янець-Подільський

2017

ЗМІСТ

Вступ

Розділ 1. Теоретичні основи економічної ефективності виробництва.

- 1.1. Поняття і суть економічної ефективності виробництва продукції.....7
- 1.2. Показники економічної ефективності зерновиробництва та їх методика визначення.....16

Розділ 2. Економічна ефективність виробництва продукції на підприємстві.

- 2.1. Економічна характеристика господарської діяльності підприємства.....28
- 2.2. Динаміка виробництва і реалізації зерна.....47
- 2.3. Економічна ефективність виробництва зерна.....52

Розділ 3. Шляхи підвищення економічної ефективності виробництва продукції.

- 3.1. Шляхи підвищення економічної ефективності виробництва зерна.....57
- 3.2. Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва на перспективу.....60

Висновки

Список використаної літератури

Додатки

ВСТУП

У розвитку багатьох галузей економіки нашої держави, і насамперед сільського господарства, дуже важливу роль відіграє збільшення обсягів виробництва зерна. Це пояснюється винятковим значенням його та різнобічним використанням.

Зерно та продукти його переробки є основою харчування людей: воно є незамінним кормом при виробництві продукції тваринництва, а також основною сировиною для переробної промисловості.

Зерно є важливим експортним продуктом і має забезпечувати значні надходження валютних коштів державі. Адже в процесі зберігання зерно майже не втрачає своєї якості а, отже, придатне для створення державних резервів продуктів харчування та кормів.

Обсяги виробленого зерна в країні визначають рівень розвитку зернового господарства. Але у свою чергу на обсяги виробництва зерна впливають такі важливі фактори як розмір посівних площ, їх структура і урожайність. Його функціональна діяльність спрямована на забезпечення населення хлібом і хлібопродуктами, промисловості – сировиною, тваринництво – концентрованими кормами, зовнішньої торгівлі – високоліквідним товаром, тобто зерном. Зерно використовується у вигляді хліба, крупи, макаронів, кондитерських виробів. Ці продукти відзначаються високими поживними та смаковими якостями, містять достатню кількість білків, вуглеводів, вітамінів, амінокислот та мінеральних солей.

Майже на усіх історичних станах розвитку суспільства зерно було і залишається важливим джерелом багатства України. Воно є важливим експортним продуктом, що забезпечує значні надходження валютних коштів, а в сільськогосподарських підприємствах є основою грошових надходжень і прибутків. При зберіганні зерно практично не втрачає своїх якостей, тому придатне для створення державних резервів для виробництва продукції харчування та кормів.

В Україні зернове господарство з давніх давен є провідною галуззю

розвитку аграрної сфери, важливим джерелом поліпшення матеріального добробуту народу.

Сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, вигідне геополітичне та територіально-економічне розташування, працьовитий український народ зумовили значний розвиток виробництва зерна в нашій країні. За розмірами посівних площ зернових і зернобобових культур Україна займає серед зарубіжних країн 6-7, а за виробництвом зерна на одну особу - 5-6 місце.

Загальна потреба країни в зерні визначається його кількістю, що витрачається на харчування, переробку, корми, насіння, експорт та створення державних резервів. У цьому обсязі найбільшу питому вагу має зерно, що споживається тваринництвом та використовується населенням як продукт харчування. В Україні від загальної кількості виробленого зерна на корм худобі і птиці використовується 40-50%, на харчування - 20-21, насіння - 8-10, переробку на харчові цілі - 2-3 і втрачається при зберіганні і доробці - 2-3%.

За об'єкт дослідження взято сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю (надалі – ТОВ) “Оболонь Агро” Чемеровецького району Хмельницької області.

Метою курсової роботи є вивчення економічної ефективності виробництва зерна та визначення шляхів її підвищення, відповідно до чого необхідно вирішити наступні задачі:

- визначити основні напрями підвищення економічної ефективності зерновиробництва;
- вивчити економічні показники ефективності зерновиробництва та засвоїти методику їх розрахунку;
- розрахувати ефективність виробництва зерна на прикладі конкретного господарства;
- запропонувати конкретні шляхи підвищення економічної ефективності виробництва зерна.

Предметом дослідження є питання підвищення економічної ефективності виробництва зерна в ринкових умовах.

Теоретичною та методологічною основою є праці економістів-аграрників з питань економіки виробництва зерна та аналізу його економічної ефективності. При виконанні поставлених завдань у роботі використані такі наукові методи і прийоми дослідження, як економіко-статистичний, балансовий методи, прийоми обчислення різниць та інш.

Основними джерелами інформації, які послужили для написання курсової роботи були річні звіти господарства, плани економічного і соціального розвитку, бухгалтерська і статистична звітність.

В процесі виконання курсової роботи були використані дані статистичної звітності, річного звіту за 2014 - 2016 роки, виробничо-фінансових планів, та дані первинного обліку ТОВ «Оболонь Агро» за останні роки.

Курсова робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури. Загальний його обсяг - 69 сторінок в тому числі 12 таблиць.

ВИСНОВОК

Мірилом, або оцінкою, сільськогосподарського виробництва є критерій економічної ефективності. Ця ознака пов'язана із збільшенням виробництва споживних вартостей на основі раціонального використання виробничих ресурсів і підвищення продуктивності праці. Оскільки споживання - кінцева мета виробництва то лише на цій стадії видно, як ведеться виробництво й наскільки воно доцільне. Споживання ж здійснюється за рахунок національного доходу. Отже, вихідним критерієм економічної ефективності виробництва є обсяг національного доходу, максимізація його розміру при найменших витратах засобів і праці.

Ефективність виробництва є узагальнюючою економічною категорією, якісна ознака якої відображується у високій результативності використання засобів виробництва і праці. У сільському господарстві - це одержання максимального обсягу продукції з 1 га землі, від 1 гол. худоби з найменшими витратами засобів і праці.

Поряд з визначенням економічної ефективності сільськогосподарського виробництва на рівні особливе значення при впровадженні інтенсивних технологій вирощування сільськогосподарських культур має внесення добрив.

Оцінюючи ефективність галузі, слід враховувати її особливості, які значно впливають на кінцеві результати.

Визначення економічної ефективності виробництва окремих видів продукції рослинництва і здійснюють на основі системи показників, які враховують відповідні особливості галузей. Для порівняння економічної ефективності виробництва окремих видів продукції рослинництва використовують такі показники: виробництво валової продукції рослинництва (грн.) з розрахунку на 1 га посіву, на 1 грн. виробничих витрат; валовий та чистий дохід і прибуток на 1 га посіву, на 1 грн. виробничих витрат; рівень рентабельності виробництва.

При оцінці економічної ефективності рослинництва у ТОВ "Оболонь Агро" було отримано такі результати.

Як і в багатьох подібних господарствах України, у загальній земельній площі найбільшу питому вагу має земля, відведена під рілля (99% у 2014 році і до 99% у 2016 році).

Серед усіх культур, що вирощуються у даному господарстві найбільше площі припадає на зернові 54,7% - % (у 2014 – 59,5% і 51% 2016 році). Тобто, площа під них зросла за три роки.

Урожайність зернових є досить висока. У 2014 році – 65,3 ц/га, а у 2015-2016 роках зменшилась до 58,4 та 47,8 ц/га відповідно. Загалом динаміка урожайності по всіх культурах не є дуже суттєвою.

В загальному, собівартість по всіх культурах є доволі високою, без суттєвої тенденції до деяких позитивних чи негативних змін, що може пояснюватися лише відсутністю будь-яких структурних зрушень у інтенсифікації виробництва у ТОВ. Потрібно конкретно відмітити доволі високу урожайність пшениці, кукурудзи на зерно та ячмінь озимий що є вищою за середні значення по господарствам України за 2015-2016 роки.

Необхідно зазначити, за три роки по основних семи культурах спостерігаються динамічні коливання по статтях виробництва валової продукції, виручки та прибутку.

Варто взагалі сказати, що рослинництво у ТОВ “Оболонь Агро” є рентабельним, але без помітної тенденції до розширення та автоматизації, що є надзвичайно негативним явищем.

Необхідно підвищити рівень урожайності на підприємстві за рахунок інтенсифікації, а саме застосування новітніх технологій виробництва та сільськогосподарської техніки, підбір сортів і гібридів для підвищення врожайності і якості культур та зниження собівартості їх виробництва, економія виробничих витрат на 1га посіву та всю площу, запровадження прогресивних форм оплати праці залежно від кінцевого результату. Для підвищення конкурентоспроможності продукції потрібно підвищувати її якість шляхом застосування якісного посівного матеріалу, належно доглядаючи за посівами та використовуючи передові технології збирання та зберігання.

На основі проведеного дослідження сучасного стану ведення ефективності виробництва зерна в ТОВ “Оболонь Агро” виявлено наступне:

- ТОВ “Оболонь Агро” середнє за розміром господарство, яке спеціалізується на виробництві зерна, а саме пшениці та пивоварного ячменю. Господарство в цілому в достатній мірі забезпечено робочою силою;
- протягом останніх трьох років грошові надходження від реалізації продукції у ТОВ “Оболонь Агро” зросли на 192,1%. Однак рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва зменшився на 0,3%;
- на зерновиробництво приходитьсья майже дві третини загальної посівної площі по господарству і 40 % від загальної вартості реалізованої продукції. В цієї галузі одержано майже половину загальної маси прибутку по господарству;

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. - 2-ге вид., доп. і перероб./ К.: КНЕУ, 2002. с. 123.
2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. - вид., доп. і перероб./ К.: КНЕУ, 2002.
3. Білик Т. Л. Економічна ефективність та результативність діяльності сільськогосподарських підприємств / Т.Л. Білик, І.В. Хомич // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. 2014. – Випуск 22. – С. 297–301.
4. Білик Т. Л. Особливості діяльності та управління персоналом малих агропромислових підприємств / Т.Л. Білик // Вісник Хмельницького національного університету. Випуск 6. – Хмельницький, 2015. – С. 187–192.
5. Бондар О. Ринок зерна у 2005/2006// Агро Перспектива. – 2005. - №7. – С.25
6. Бронин О.В. До питання економічної ефективності виробництва насіння соняшнику в умовах становлення ринкової економіки України. // Вісник аграрної науки, 1999р. - №11. с. 78 -79.
7. Випробування – необхідний етап в створенні конкурентоспроможної сільськогосподарської техніки / В. Іванишин // Техніка АПК. – 2006. - № 5. – С. 10-11.
8. Вихруща В.П., Харіна П.С. "Економіка підприємств": - Тернопіль, 1995- С. 203.
9. Гальчинський А. С., Єщенко П. С., Палкін Ю. І. Основи економічної теорії: Підручник. - К.: Вища шк., 1995. - 471 с.
10. Горкавий В.К. Статистика. Навчальний посібник для студентів. – К.: Вища школа, 1994. с. 94.
11. Горфинкель В.Я. "Економіка підприємства": Учебник для вузов. - М.: ЮНИТЖ 2000. – С. 742.
12. Дієсперов В. С. Економіка сільськогосподарської праці. – К. : ІАЕ УААН, 2004. – 448с.

13. Діхтяр В. Майбутнє зерна//Агро Перспектива. – 2005. - №10. – С.34-35
14. Домяненко С.І., "Формування виробничих витрат селянських (фермерських) господарств в умовах ринкової економіки", К.: Урожай, 1994. – С. 148.
15. Дорошенко Л. С. Управление трудовыми ресурсами: Учеб. пособие. - К.: МАУП, 1997.- 60 с.
16. Дубровін В.О., Войтюк Д.Г., Іванишин В.В., Погорілий В.В., Шустік Л.П. Ринок сільськогосподарської техніки в Україні // Науковий вісник НАУ. – К.: НАУ. – 2005, №80. – Част. 1. – С. 13-28.
17. Еколого-економічні аспекти застосування агроекотехнології виробництва конкурентоспроможної екологічно чистої продукції / В. В. Іванишин, В. С. Таргоня, Л. С. Околот // Економіка АПК. – 2008. - № 3. – С. 46-49.
18. Еколого-економічні аспекти застосування агроекотехнології виробництва конкурентоспроможної екологічно чистої продукції / В. В. Іванишин, В. С. Таргоня, Л. С. Околот // Економіка АПК. – 2008. - № 3. – С. 46-49.
19. Економіка виробничого підприємства: Навчальний посібник / За ред. І. М. Петровича. – К.: Знання, 2001. – 405 с.
20. Економіка підприємств: Навчальний посібник / Ред. П. С. Харів. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 500 с.
21. Економіка підприємств: підручник / Ф. В. Горбонос [и др.]. - К. : Знання, 2010.
22. Економіка підприємства: Навчальний посібник / Ред. Л. М. Гаєвська. – Ірпінь, 2001. – 145 с.
23. Економіка підприємства: Підручник / За ред. С. Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2000. – 528 с.
24. Економіка сільського господарства/П.П.Руснак, В.В.Жебка, М.М.Рудий, А.А.Чалий. – К.: Урожай, 1998. – 320с.
25. Економічний механізм формування та функціонування лізингових відносин / В. В. Іванишин // Економіка АПК. – 2002. - № 11. – С. 49-53.
26. Здоровцов О.Х, Касьянов Л.І., Мацибора В.Й. "Економіка сільського господарства": Підручник - К.: Видавництво УСГА 1993. – С. 320.

27. Іванишин В.В. Методологічні основи техніко-технологічного переоснащення сільськогосподарського виробництва / В. В. Іванишин // Економіка АПК. – 2003. - № 12. – С. 3-5.
28. Калина А. В. Економіка праці: Навчальний посібник. – К. : МАУП, 2004 – 272с.
29. Канівський П. К., Ткаченко О. М., Квашук П. О. "Ефективність міжгосподарської кооперації" — К.: Урожай, 1980. –С. 120.
30. Карпенко Г. В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства // Економіка держави. – К., 2010. - №1. – С.61-62.
31. Коніщева Н., Балашова Р., Гураль В. Аналітичні підходи до оцінки ефективності діяльності підприємств // Економіст. – 2000. – №12. – с. 44-47.
32. Корженівська Н.Л. Функціонування зернофуражної галузі та її розвиток на Хмельниччині // Збірник наукових праць ПДАТУ. – Вип.18 – Кам.-Под. – 2010 р. – с. 207-210.
33. Корженівська Н.Л. Зерновий потенціал Хмельниччини: стан та напрями розвитку Аграрна наука – селу // 36. Наук. Праць. Вип. 9. 2001р. Кам.-Под. С.280-282.
34. Корженівська Н.Л. Конкурентоспроможність зернофуражного виробництва на регіональному рівні // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П.Василенка: Економічні науки. – Випуск 97. - 2010. – С. 130-135.
35. Корженівська Н.Л. Напрямки розвитку зернової галузі Хмельниччини // Вісник Львівського державного аграрного університету: Економіка АПК.-2001.- №8.-С.178-180.
36. Корженівська Н.Л. Кормове зерно та його роль у виробництві продукції тваринництва в умовах західного Лісостепу // Збірник наукових праць Науково-виробниче видання Науковий збірник. Випуск 8. – Кам'янець-Подільський, 2000 с.261-264.

37. Корженівська Н.Л. Оцінка структурних змін у зерновій галузі Хмельниччини Збірник наукових праць БНАУ //Економіка та управління АПК. – Вип. 4(81). – Біла Церква. – 2010 р. – с. 44-47.
38. Корженівська Н.Л. Тенденції розвитку зернофуражної галузі Хмельниччини // Збірник наукових праць ПДАТУ. – Вип. 17. – Кам.-Под. – 2009 р. – с. 153-157
39. Кулішов В. В. Економіка підприємства: теорія і практика: Навчальний посібник. – К.: Ніка-Центр, 2002. – 216 с.
40. Лізинг та його розвиток в Україні / В. В. Іванишин. – К. : Знання України, 2002. – 55 с.
41. Макаренко В. Колоскова плутанина//Агро Перспектива. – 2005. - №9. – С.41
42. Марцин В. С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові оцінки фінансового стану підприємства //Економіка, фінанси, право. – К., 2009. - №7. – С.26-29.
43. Мацибора В. І. Економіка сільського господарства: Підручник. - К.: Вища шк., 1994.С. 415.
44. Місюк М. В. Організаційно-економічний механізм формування і функціонування ринку продукції скотарства та компліментарність його складових / М.В. Місюк // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2012. – № 2. – С. 18.
45. Місюк М. В. Методологія визначення та аналізу ефективності діяльності суб'єктів молокопродуктового підкомплексу [Електронний ресурс] / М. В. Місюк, Н. М. Суліма // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2011. – № 1. – (Серія : Фінанси і кредит). – Режим доступу до журн. : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vsnau/2011_1/41Misyuk.pdf
46. Місюк М.В. Зростання ефективності кормовиробництва на інноваційних засадах / М. В. Місюк // Економіка АПК, 2013. - № 3. – С.81-87
47. Місюк М.В. Сутність організаційно-економічного механізму формування і функціонування ринку яловичини / М. В. Місюк, К. А. Кориткіна // Збірник

наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2014. – Вип. 22. – С. 139-144. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatu_2014_22_36.

48. Місюк М.В. Формування регіонального ринку м'ясної продукції : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02 / М.В. Місюк ; Ін-т аграр. економіки УААН. – К., 2002. – 19 с.

49. Місюк М.В. Формування та розвиток регіонального ринку продукції скотарства : монографія / М. В. Місюк ; М-во аграр. політики та продовольства України, Поділ. держ. аграрно-техн. ун-т. – Херсон : Грінь Д.С., 2013. – 344 с.

50. Мочерний С. В. Політична економія: Навч. посіб. - К.: Знання-Прес, 2002. - 687 с.

51. Науково-технічна політика в сільському господарстві / В. М. Булгаков, Д. Г. Войтюк, В. В. Адамчук, В. В. Іванишин // Вісник аграрної науки. – 2007. - № 3. – С. 5-10.

52. Обушак Т. А. Сутність фінансового стану підприємства // Актуальні проблеми економіки. –К., 2009. - №9. – С. 92-100.

53. Онищенко О. Фінансова результативність сільськогосподарських підприємств // Економіка України – 2005 – №2 – С. 59-65

54. Основні напрями промислової політики у розвитку машинобудування для АПК / В. В. Іванишин // Техніка АПК. – 2004. - № 6-7. – С. 4-5.

55. Панасюк Б. Концептуальні основи економічного прогнозування і планування / Економіка України.— 1996.— № 5.— С. 7 —17.

56. Панасюк Б. Концептуальні основи економічного прогнозування і планування // Економіка України.— 1996.— № 5.— С. 7 —17.

57. Панасюк Б., Литвінов В. Система національних рахунків як модель економічного обороту // Економіка України.— 1993.— № 1.— С. 18—36.

58. Панасюк Б., Литвінов В. Система національних рахунків як модель економічного обороту / Економіка України.— 1993.— № 1.— С. 18—36.

59. Політекономія: Підручник/ Ред. Ю.В. Ніколенко. - К.: ЦУЛ, 2003. - 411 с.

60. Політична економія : Навч. посібники для екон. спец./ Ред. С. В. Мочерний. - Львів: Світ. –2006- Ч. 1/ Л. Г. Андрєєв, З. Г. Ватаманюк, Т. В. Гайдай. - 2006. - 678 с.
61. Політична економія: Навчальний посібник/ Костянтин Кривенко, Володимир Савчук, Олександр Беляєв та ін.; За ред. Костянтина Кривенка,; Міністерство освіти і науки України, КНЕУ. - К.: КНЕУ, 2005. - 508 с.
62. Політична економія: Навчальний посібник/ О. Є. Степура, О. С. Єремєєв, Т. Ю. Пономарьова, М. О. Степура; За заг. ред. О. С. Степури; Ін-т підприємництва та сучасних технологій. - К.: Кондор, 2006. - 405 с.
63. Політична економія: Навчальний посібник/ Т. І. Біленко, В. Г. Бодров, В. В. Волинцев та ін., За ред. Володимира Рибалкіна, Володимира Бодрова. - К.: Академвидав, 2004. - 671 с.
64. Поточна кон'юктура і прогноз ринків сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні на 2006-2007р.р. Ю. О. Гапусенко, С.А. Станісевиц, Інститут Аграрної економіки, УААН, 2006, с. 4-17.
65. Примак Т. О. Економіка підприємства: Навчальний посібник. – К.: Вікар, 2001. – 178 с.
66. Про розробку й створення в Україні сільськогосподарських машин сучасного рівня / Адамчук В.В., Булгаков В.М., Іванишин В.В. // Зб. наук. пр. ВНАУ / Вінницький нац. аграр. ун-т. – Вінниця, 2012. - № 11, т. 2 (66). – С. 8-13. – (Серія «Технічні науки»).
67. Розвиток та функціонування ринку технічних засобів для сільського господарства в Україні / В. В. Іванишин // Економіка АПК. – 2011. - № 3. – С. 78-82.
68. Роль технічних засобів у розвитку аграрного виробництва в контексті ефективності їх використання / В. В. Іванишин // Економіка АПК. – 2003. - № 6. – С. 3-9.
69. Рослинництво: Підручник для студентів агрономічних спец. вузів III – IV рівнів акред/О.І.Зінченко, В.Н.Салатенко, М.А.Білоножка. – К.: Аграрна освіта, 2001. – 591с.

70. с. 13

71. Становлення державного лізингу в агропромисловому виробництві / В. В. Іванишин // Економіка АПК. – 2002. - № 9. – С. 74-79.

72. Степам Т. Економіка виробництва зернових в Україні//Пропозиція. – 2005. - №8-9. – С. 31-32

73. Топіха І.Н. Економіка аграрних підприємств. Курс лекцій. - Миколаїв. Видавничий відділ МДАУ, 2004. с. 317.

74. Устенко О. Л. Экономика предприятия: Методическое пособие. – К.: МАУП, 2000. – 144 с.

75. Фатхутдинов Р. А. Организация производства: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 672 с.

76. Фатхутдинов Р. А. Производственный менеджмент: Учебник для вузов. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 447 с.

77. Фінанси підприємств: Підручник / Під ред. А. М. Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 2005. – 384 с.

78. Харченко В.В. Формування ринку зерна України та його місце в світовому розподілі виробництва і споживання//Агроінком. – 2005. - №8 – С. 6-10;

79. Черняков Б. А.. Економіка с. -г. і переробних підприємств. 2001. №11. –

80. Яцук В. Зерно України та його місце на світовому ринку//Вісник аграрної науки. – 2005. - №7. – С.78-82